

БЮДЖЕТНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШ УЧУН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ

Саттаров Илхом Ачилович

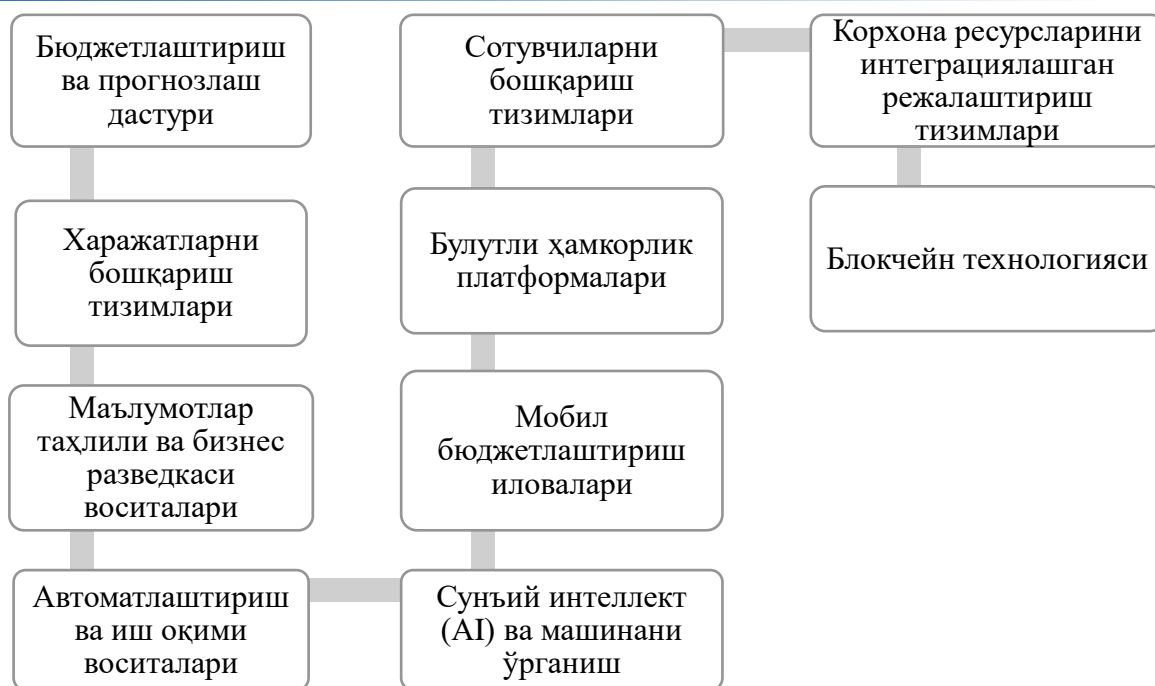
*Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
“Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари
ва муаммолари” илмий-тадқиқот маркази мустақил изланувчиси*

Бюджет харажатлари самарадорлигини баҳолаш ва оптималлаштириш молиявий муваффақият ва мақсадларга эришиш учун жуда муҳимдир. Бюджет харажатларини баҳолаш ва оптималлаштириш корхоналар ва ташкилотларнинг молиявий аҳволи ва муваффақиятида ҳал қилувчи роль ўйнайди. Муҳими бюджет харажатларини баҳолаш ва оптималлаштириш самарали молиявий бошқарувнинг муҳим элементлари ҳисобланади. Улар корхона ва ташкилотларга ўз молиялари устидан кўпроқ назоратни таъминлайди, онгли қарорлар қабул қилишни осонлаштиради ва узоқ муддатли молиявий барқарорлик ва муваффақиятга ҳисса қўшади. Бюджетларни доимий равишда баҳолаш ва оптималлаштириш орқали манфаатдор томонлар ўзларининг молиявий кўрсаткичларини оширишлари, мақсадларга эришишлари ва доимий ўзгарувчан иқтисодий муҳитда барқарорликни сақлаб қолишлари мумкин.

Бугунги кунда бюджетни оптималлаштириш технологиясидан фойдаланиш бюджетни бошқариш жараёнларининг самарадорлигини сезиларли даражада ошириши мумкин. Турли молиявий воситалар ва дастурий таъминотнинг интеграцияси ташкилотлар ва шахсларга маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилиш, иш жараёнларини соддалаштириш ва молиявий кўрсаткичлари ҳақида чуқурроқ тушунчага эга бўлиш имконини беради (1-расм):

1-расмда бюджетни оптималлаштириш учун технологиядан фойдаланиш мумкин бўлган баъзи усулларни келтириб утганмиз. Уларни бирма-бир қисқача тарзда мазмунини кўриб чиқадиган бўлсак, афзалликларини тушуниш имкониятига эга бўламиз. Ихтисослашган бюджетлаштириш ва прогнозлаш дастури фойдаланувчиларга батафсил бюджетлар яратиш, харажатларни кузатиш ва келажакдаги молиявий сценарийларни башорат қилиш имконини беради. Ушбу воситалар кўпинча реал вақт режимида янгиланишлар, автоматлаштирилган маълумотларни киритиш ва сценарийларни моделлаштириш каби хусусиятларни тақлиф қилади, бу эса молиявий натижаларнинг ҳар томонлама кўринишини таъминлайди.

Булутга асосланган харажатларни бошқариш тизимлари харажатларни рўйхатга олиш, таснифлаш ва таҳлил қилиш жараёнини соддалаштиради. Ушбу платформалар транзакцияларни осонроқ кузатиш, қўлда хатоларни камайтириш ва харажатларни яхшироқ назорат қилиш имконини беради.

1-расм. Бюджетни оптималлаштириш учун технологиядан фойдаланиш мумкин бўлган баъзи усуллар

Маълумотлар таҳлили ва бизнес разведкаси воситалари молиявий маълумотлардаги тенденцияларни аниқлашга ёрдам беради. Ўтган харажатлар фаолиятини таҳлил қилиб, ташкилотлар потенциал харажатларни тежаш соҳаларини аниқлашлари ва ресурсларни тақсимлашни оптималлаштиришлари мумкин.

Автоматлаштириш воситаларидан ҳисоб-фактурани қайта ишлаш, иш ҳақи ва ҳисобот бериш каби бюджетлаштириш билан боғлиқ такрорланадиган вазифаларни соддалаштириш учун фойдаланиш мумкин. Бу нафақат қўл меҳнатини камайтиради, балки инсон хатолари эҳтимолини ҳам камайтиради.

Сунъий интеллект (AI) ва машинани ўрганиш технологиялари молиявий прогнозлаш, хавфларни таҳлил қилиш ва аномалияларни аниқлашда ёрдам бериши мумкин. Ушбу илғор алгоритмлар бюджетни оптималлаштиришнинг потенциал соҳаларини аниқлаши ва қарор қабул қилиш учун қимматли тушунчаларни бериши мумкин.

Бюджетлаштириш учун мўлжалланган мобил иловалар фойдаланувчиларга йўлда харажатларни кузатиш, бюджет мақсадларини белгилаш ва уларнинг молиявий ҳолати ҳақида реал вақт режимида билдиришномаларни олиш имконини беради. Ушбу иловалар молиявий интизом ва хабардорликни яхшилашга ёрдам беради.

Булутга асосланган ҳамкорлик воситалари бир нечта манфаатдор томонларга реал вақт режимида бюджетга оид маълумотларга кириш ва ҳамкорлик қилиш имконини беради. Бу шаффофликни таъминлайди ва жамоа аъзолари ўртасида самарали мулоқотни осонлаштиради.

Бир нечта сотувчилар билан шуғулланадиган ташкилотлар учун сотувчиларни бошқариш тизимлари маълумотни марказлаштириши, етказиб берувчиларнинг иш фаолиятини кузатиши ва нархларни яхшилаш ва шартлар бўйича музокараларни осонлаштириши мумкин.

Корхона ресурсларини интеграциялашган режалаштириш тизимлари турли бизнес функцияларини, жумладан, молия, харидлар ва инсон ресурсларини ягона платформага бирлаштиради. Бу бюджет бошқарувини соддалаштиради ва молиявий маълумотларни яхлит қўриш имконини беради.

Блокчейн технологияси молиявий шаффофлик ва хавфсизликни ошириши мумкин. У молиявий операцияларни хавфсиз кузатиш ва маблағлар оқимини кузатиш, жавобгарликни таъминлаш ва фирибгарлик хавфини камайтириш учун ишлатилиши мумкин.

Ушбу технологик воситалар ва ечимларни қўллаш орқали ташкилотлар ва шахслар бюджетлаштириш жараёнларини оптималлаштиришлари, асосланган қарорлар қабул қилишлари ва молиявий назорат ва самарадорликни оширишлари мумкин. Бироқ, ташкилотнинг эҳтиёжлари ва мақсадларига мос келадиган тўғри технологияни диққат билан танлаш ва ушбу ечимларни муваффақиятли амалга ошириш жуда муҳимдир.

Бюджет харажатларининг узоқ муддатли таъсири ва барқарорлигини баҳолаш бюджетни самарали бошқаришнинг муҳим жиҳати ҳисобланади. Бугунги молиявий қарорлар келажакдаги натижаларга қандай таъсир қилишини тушуниш корхоналар ва ташкилотларга янада стратегик ва масъулиятли танлов қилиш имконини беради. Узоқ муддатли таъсир ва барқарорликни баҳолаш учун қуйидагиларни қилиш лозим бўлади:

- *узоқ муддатли мақсадларни мувофиқлаштириш;*
- *инвестициялар рентабеллиги таҳлили;*
- *харажат-фойда таҳлили;*
- *барқарор ривожланиш ташаббуслари;*
- *хатарларни баҳолаш;*
- *бозор ва саноатнинг келажакдаги тенденциялари;*
- *ресурсларни тақсимлаш самарадорлиги;*
- *асосий самарадорлик кўрсаткичлари (KPI);*
- *стсенарийни моделлаштириш;*
- *доимий баҳолаш ва мослаштириш;*
- *манфаатдор томонларнинг иштироки;*
- *ҳисобдорлик ва ошкоралик.*

Юқоридагиларга асосланиб айтадиган бўлсак, бюджет харажатларининг узоқ муддатли таъсири ва барқарорлигини баҳолаш орқали ташкилотлар молиявий қарорлар уларнинг узоқ муддатли қарашларини қўллаб-қувватлаши, қийинчиликларга чидамлилигини ошириши ва барча манфаатдор томонлар учун доимий қиймат яратиши мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, бюджет харажатларини баҳолаш ва оптималлаштириш корхоналар ва ташкилотлар учун муваффақиятли молиявий бошқарувнинг ҳал қилувчи элементлари ҳисобланади. Баҳолаш ва оптималлаштиришнинг самарали усулларини қўллаш орқали турли имтиёзларга эришиш ва бюджетни бошқаришдаги асосий муаммоларни бартараф этиш мумкин.

Таъсирга асосланган аниқ мақсадли белгилаш ва харажатларнинг устуворлиги бюджетни режалаштириш учун стратегик асос яратади. Харажатларни мунтазам равишда кузатиб бориш ва таҳлил қилиш, шунингдек, тегишли КРІ ёрдамида самарадорлик ва натижаларни ўлчаш маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилиш имконини беради ва молиявий назоратни кучайтиради.

Вақти-вақти билан харажатларни қисқартириш бўйича таҳлилларни ўтказиш ташкилотларга сифатни йўқотмасдан, ресурслар самарадорлигини оширишда потенциал тежаш соҳаларини аниқлашга ёрдам беради. Баҳолаш жараёнига манфаатдор томонларни жалб қилиш бюджет қарорларининг кенгроқ қарашларга мос келишини ва турли нуқтаи назарлардан қимматли тушунчаларни олишини таъминлайди.

Бюджет тузишда мослашувчанлик ноаниқ иқтисодий шароитлар ва бозор динамикасини ҳал қилиш учун зарурдир. Технологияни қўллаш орқали ташкилотлар бюджет бошқарувини соддалаштириши, яхшироқ тушуниш учун маълумотлар таҳлилидан фойдаланиши ва самарадорликни ошириш учун автоматлаштиришни амалга ошириши мумкин.

ЎЗБЕКИСТОНДА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ХАРАЖАТЛАРИНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШДАГИ ҚИЙИНЧИЛИКЛАР

Содиқов Нариманжан Собирович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
«Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари
ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази мустақил изланувчиси*

Профессинал таълим муассасаларида харажатларни оптималлаштириш стратегик ёндашувни талаб қиладиган кўп қиррали ишдир. Маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилишни амалга ошириш, замонавий ўқитиш усулларини қўллаш, бошқа муассасалар билан ҳамкорлик қилиш ва энергия самарадорлигини оширишга сармоя киритиш орқали муассасалар таълим сифатига путур етказмасдан харажатларни камайтириши мумкин. Бундан ташқари, маъмурий жараёнларни тартибга солиш, ходимларни ривожлантиришга эътибор қаратиш ва дастурларни баҳолаш молиявий барқарорликка янада ҳисса қўшиши мумкин. Ва ниҳоят, ташқи ҳамкорликни ўрганиш ва битирувчиларни жалб қилиш